

«Η ελευθερία της Ελλάδας κερδήθηκε στα διπλωματικά κονκλάβια της Ευρώπης»

Media: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ Page: 92-93 Published at: 28-11-2021
Author: Surface: 1957.85 cm² Circulation: 32170
Subjects:

Ρόντρικ Μπίτον

BIBLIA
ΓΙΑ
ΤΟ 1821

ΣΥΝΕΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ
ΜΑΡΚΟ ΚΑΡΑΣΑΡΙΝΗ

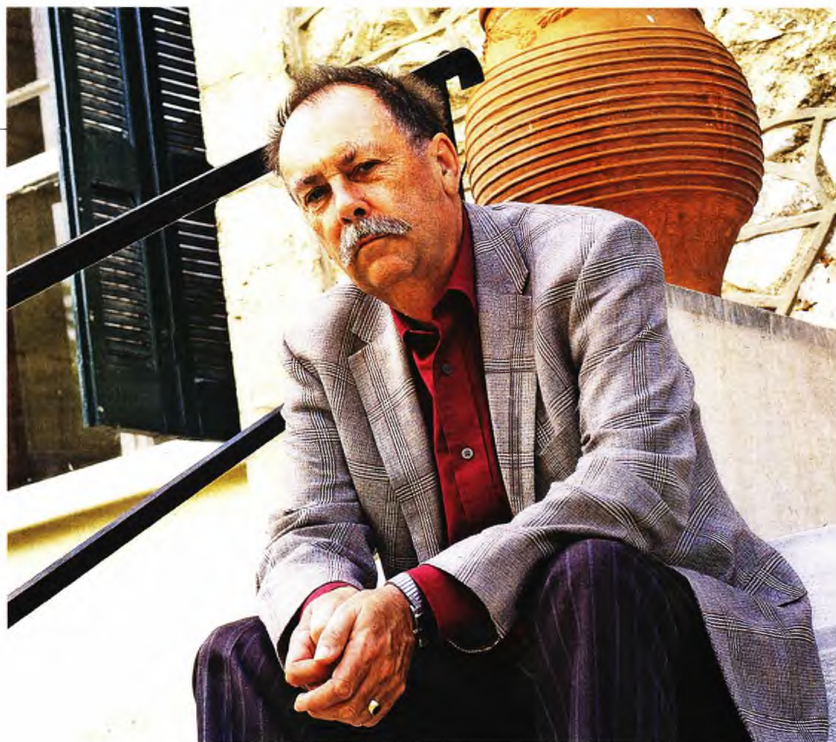
Στα σαράντα και πλέον χρόνια κατά τα οποία ο Ρόντρικ Μπίτον μελετά γόνιμα τον ελληνικό πολιτισμό (τραντά, μάλιστα, από το 1988 ως το 2018, ως κάτοχος της έδρας «Κοραή» του Κινγκς Κόλετζ, στο Λονδίνο), έχει προσεγγίσει την πορεία της νεότερης Ελλάδας από πολλές διαφορετικές όψεις. Ερευνήσε τη μεσαιωνική και τη νεοελληνική λογοτεχνία, έγραψε μια υποδειγματική βιογραφία του εθνικού ποιητή *Γιώργου Σεφέρη*, διάβασε τον *Νίκο Καζαντζάκη* ως «μοντερνιστή και μεταμοντέρνο», μετέφερε την εξωτερική πρόσληψη της επαναστατημένης χώρας μέσα από την οπτική του *Λόρδου Μπάρον* στο Μεσολόγγι. Όλα αυτά τα διακριτά μεταξύ τους νήματα έρευνας συνυφαίνονται στο πρόσφατο έργο του με τίτλο *Ελλάδα. Βιογραφία ενός σύγχρονου έθνους* (εκδ. Πατάκη) όπου η ιστορία της ελληνικής κοινωνίας από τον 18ο αιώνα παρουσιάζεται υπό το εύρημα των ηλικιακών όρων του ανθρώπινου βίου – από τη νεανική ηλικία της συγκρότησής της ως κράτους μέχρι την ωριμότητά της στις αρχές του 21ου αιώνα. Είναι η γέννησή της ωστόσο που θα μας απασχολήσει στη συζήτησή μας: οι προϋποθέσεις, οι περιστάσεις, τα πρόσωπα, οι ιδέες, η σημερινή εικόνα της Επανάστασης του 1821.

Πώς βλέπουμε πλέον την Ελληνική Επανάσταση ως «ευρωπαϊκό γεγονός», ποια είναι η θέση της στη λεγόμενη «Εποχή των Επανάστασεων» του 19ου αιώνα;

«Η οικεία σε όλους ιστορία έχει ως αφηγήτρια της τη Γαλλική Επανάσταση το 1789 και στη συνέχεια μεταπηδά τάχιστα στο «έτος των επαναστάσεων» του 1848, την ιταλική και τη γερμανική «ενοποίηση» της δεκαετίας του 1860. Στην πραγματικότητα όμως η Ελληνική Επανάσταση της δεκαετίας του 1820 ήταν η πρώτη πλήρως επιτυχής εθνικού και φιλελευθέρου χαρακτήρα επανάσταση στην Ευρώπη, ακολουθώντας το μοτίβο που είχε ήδη παρουσιάσει στη Βόρεια και στη Νότια Αμερική και εγκαθιδρύοντας ένα πρότυπο που θα ακολουθούσαν απαραίτητα όποτε εμφανίζονταν ένα έθνος-κράτος έπειτα από επαναστατικό πόλεμο: στην Ιταλία μεταξύ 1859 και 1871, για παράδειγμα, στην Τουρκία μεταξύ 1920 και 1923 ή στα Βαλκάνια τη δεκαετία του 1990».

Σε ποιον βαθμό υπήρξε η Επανάσταση αποτέλεσμα οικονομικής αστάθειας, μιας αναμενόμενης καθήλωσης ή απόλειας ευημερίας που άλλαξε την οπτική μιας γενιάς;

«Όπως όλοι σχεδόν οι πόλεμοι, έτσι και αυτός διακρίνεται από πολλαπλά αίτια. Και παρά το πλήθος των όσων έχουν γραφτεί για το ζήτημα, δεν πιστεύω ότι τα αίτια στη συγκεκριμένη περίπτωση έχουν γίνει σαφώς κατανοητά. Έχουμε ενδείξεις μιας έντονης οικονομικής ύφεσης που επηρέασε κομμικές ελληνικές κοινότητες όπως εκείνες των πλοιοκτητών της Υδρας και των γαιοκτημόνων και σταφιδοπαράγωγών της Πελοποννήσου λίγο πριν από το 1821. Πρόσφατα, πριν από τον θάνατό του, ο οικονομικός ιστορικός *Βασίλης Κρεμμυδάς* είχε επιστήσει την προσοχή στο γεγονός αυτό ως παράγοντα εξήγησής

«Η ελευθερία της Ελλάδας κερδήθηκε στα διπλωματικά κονκλάβια της Ευρώπης»

Ο γνωστός **βρετανός νεοελληνιστής μιλάει για την Ελληνική Επανάσταση, το πλαίσιο της εποχής της και την εικόνα μας για αυτήν σήμερα**

της έκρηξης του πολέμου το 1821. Είναι δύσκολο να πει κανείς όμως πόσο σημαντικός ήταν σε σχέση με άλλους: τις συννομιστικές κινήσεις της Φιλικής Εταιρείας, την εξέγερση του *Αλή Πασά* κατά του σουλτάνου το 1820 ή την αναπτυσσόμενη εθνική συνείδηση ενός αυξανόμενου αριθμού Ελλήνων που προσλάμβαναν τις ιδέες του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. Υπάρχουν περισσότερα που πρέπει να γίνουν στο πεδίο αυτό και ως ελπίσουμε ότι και εδώ η επέτειος θα αποτελέσει έναυσμα για ενασχόληση εκ μέρους των ειδικών».

Η ροή και η μείξη των ιδεών της εποχής φαίνεται, νομίζω, πολύ καθαρά στη σκηνή από το προηγούμενο βιβλίο σας, *Ο πόλεμος του Μπάρον*, όπου

ο Λόρδος Βύρων και ο Τζον Χόμπχαους επισκέπτονται την οικία Λόντου στο σημερινό Αίγιο και ακούν το τραγούδι «Δάστε παίδες των Ελλήνων» να άδεται στον ρυθμό της «Μασσαλιώτιδας».

«Η Γαλλική Επανάσταση είναι ένας παράγοντας ανυπέρβλητης σημασίας. Τόσο ο *Ρήγας* όσο και ο *Κοραής* επηρεάστηκαν βαθύτατα από τα γεγονότα της Γαλλίας και ιδιαίτερα από τον τρόπο με τον οποίο οι ηγέτες της Επανάστασης στο Παρίσι υιοθέτησαν τις ιδέες περί έθνους που είχαν αναπτυχθεί από τον Διαφωτισμό. Μεγάλο μέρος της ιδεολογίας και της πρακτικής της επαναστατικής Γαλλίας βασιζόταν στην αναβίωση όψεων της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας. Αν οι Γάλλοι μπορούσαν να «χρησιμοποιήσουν» κατ' αυτόν τον τρόπο την αρχαία Ρώμη ώστε να υποστηλώσουν ένα σύγχρονο επαναστατικό κράτος, δεν θα μπορούσαν οι Έλληνες να τους ξεπεράσουν οικοδομώντας το δικό τους σύγχρονο κράτος σε θεμέλια ακόμη παλαιότερα και μάλιστα υψηλότερου κύρους στα μάτια των σύγχρονών τους Ευρωπαίων».

Ενα συναρπαστικό στοιχείο της Ελληνικής, όπως και όλων των επαναστάσεων εν γένει, είναι η μεταμόρφωση των ταυτοτήτων όσων παίρνουν μέρος σε αυτές. Ο Μακρυγιάννης από έμπορος γίνεται οπλουργός, ο Μαυροκορδάτος από στέλεχος της φαναριώτικης γραφειοκρατίας, ολοκληρωμένος πολιτικός άνδρας. Είναι οι επαναστάσεις πεδίο θεμελιωδών μετατροπών της ζωής των ατόμων;

«Βεβαίως, οπωσδήποτε! Και υπάρχει φυσικά και το παλιό αξίωμα για τις επαναστάσεις που τρώνε τα παιδιά τους, το οποίο φοβάμαι ότι πολύ συχνά επαληθεύεται από τα γεγονότα. Σκεφτείτε την απόλεια, την καταστροφή ζωών και περιουσιών, την τρομερή βία, ως πού-

«Η Ελληνική Επανάσταση ήταν η πρώτη πλήρως επιτυχής εθνική και φιλελεύθερη χαρακτήρα επανάσταση στην Ευρώπη, ακολουθώντας το μοτίβο που είχε ήδη παρουσιαστεί στη Βόρεια και στη Νότια Αμερική και εγκαθιδρύοντας ένα πρότυπο που θα ακολουθούνταν απαραίτητα όποτε εμφανιζόταν ένα έθνος-κράτος έπειτα από επαναστατικό πόλεμο» λέει στο «Βήμα» ο Ρόντρικ Μπίον

με, στο Παρίσι της “Τρομοκρατίας” του 1793 ή σε πολλά μέρη της Ελλάδας στη δεκαετία του 1820. Παρά το ότι τιμούμε όσα επιτεύχθηκαν με παρόμοια μέσα, θα πρέπει, νομίζω, να αποδεχθούμε και την απεχθή πραγματικότητα. Σε μια λιγότερο δυσόσινη νότα, πάντως, ας προσθέσουμε ότι ο πόλεμος πιθανότατα πάντοτε αλλάζει τις ζωές των επιζώντων, κάποτε μάλιστα με τρόπο που κανείς δεν θα φανταζόταν προηγουμένως. Υπάρχουν πολλές τέτοιες περιπτώσεις στην Ελληνική Επανάσταση, αυτών που αναφέρετε συμπεριλαμβανομένων. Κανείς από τους ηγέτες που αναδείχθηκαν εκεί για τα χρόνια δεν είχε εκπαιδευθεί για να ασκήσει τον ρόλο τον οποίο τελικά ανέλαβε. Και η αντιπροσώπιση της τύχης δεν ήταν πάντοτε ειρηνική – σκεφτείτε τη δίκη-παρωδία και τη διαπόμηση του *Κολοκοτρώνη*, ο οποίος σε δημοσκοπήση του 2020 θεωρείται από το 90% των Ελλήνων ως η σπουδαιότερη προσωπικότητα της Επανάστασης. Ακόμη και ο Μακρυγιάννης έχασε την εύνοια των Βαυαρών και αποσύρθηκε, όπως είναι πολύ γνωστό, για να “καλλιερήσει τον κήπο του”, κατά τη φράση του *Βολταίρου*, στον αγρό κάτω από την Ακρόπολη που φέρει ως σήμερα το όνομά του».

Ο σκότος ιστορικός Τζορτζ Φίνλεϊ, ο οποίος έζησε στην επαναστατημένη Ελλάδα, έλεγε, αν θυμάμαι καλά, ότι οι Έλληνες θα ήταν σε καλύτερη θέση αν δεν είχαν κυβέρνηση και μεγάλες ιδέες. Υπήρξε όμως ένα χάσμα μεταξύ των προσδοκιών που καλλιέργησε η Επανάσταση και της πραγματικότητας του μετεπανάστατικού κράτους. Θα μπορούσε η Ελλάδα να είχε ηλσιώσει περισσότερο τον ευρωπαϊκό πυρήνα τότε και είχε δίκιο ο Φίνλεϊ όταν επέκρινε τη «Μεγάλη Ιδέα» ως εμπόδιο;

«Δεν θυμάμαι ούτε εγώ επακριβώς τα λόγια του Φίνλεϊ, σίγουρα όμως ακούγονται ταιριαστά με τον χαρακτήρα του! Ο Φίνλεϊ απογοητεύθηκε βαθύτατα από το νέο ελληνικό κράτος που δημιουργήθηκε μετά την Επανάσταση. Βέβαια, το ίδιο συνέβη και με πολλούς Έλληνες – και αυτός είναι ένας λόγος για το ότι ο Μακρυγιάννης αφιέρωσε τα τελευταία του χρόνια στη συγγραφή των *Απομνημονευμάτων* του. Ενα από τα χαρακτηριστικά παράπονα του Φίνλεϊ είναι ότι μια γενιά μετά την Επανάσταση η ελεύθερη Ελλάδα δεν προσέλκυε τεράστιους αριθμούς Ελλήνων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αντίθετα, παραπονιόταν

ότι πάρα πολλοί Έλληνες εγκατέλειπαν την ελευθερία του Βασιλείου της Ελλάδος προκειμένου να αναζητήσουν την τύχη τους... υπό τους Τούρκους! Πρέπει να θεωρήσουμε αλήθεια λοιπόν ότι πολλές ευκαιρίες χάθηκαν εκείνες τις πρώτες μετεπανάστατικές δεκαετίες. Ίσως δόθηκε υπερβολικά πολλή προσοχή στο αρχαίο παρελθόν και όχι αρκετή στην οικοδόμηση ενός δυναμικού μέλλοντος. Και πάλι, όμως, αργότερα εμφανίστηκαν ο *Χαρίλαος Τρικούπης* και ο *Ελευθέριος Βενιζέλος* που όντως επιχείρησαν να στρέψουν τη χώρα προς την κατεύθυνση αυτή. Και ας μην ξεχνάμε εν τέλει ότι, παρά τις αυστηρές επικρίσεις του κατά του ελληνικού κράτους και των ηγετών που το δημιούργησαν, ο Φίνλεϊ επέλεξε να ζήσει στην Αθήνα ως τον θάνατό του, το 1875».

Τα κεφάλαια που αφιερώνετε στο 1821 στο βιβλίο σας *Ελλάδα. Η βιογραφία ενός έθνους* δίνουν πρόσωπα, γεγονότα και ερμηνείες με αδρές πινελιές παρουσιάζοντας το όλον διά του μέρους. Στο ακόμα πιο πρόσφατο σύντομο έργο σας *Η Ελληνική Επανάσταση και η παγκόσμια σημασία της* μας δώσατε μια γενικότερη σύνοψη. Αν αφιερώνετε ένα ολόκληρο βιβλίο πλήρους μεγέθους στο θέμα, ποια πορεία θα ακολουθούσατε;

«Λοιπόν, να μια καλή ιδέα, ίσως και να το δοκιμάσω αυτό που προτείνετε! Η ιστορία που θα ήθελα να αφηγηθώ θα ήταν μια ιστορία πολιτικής και διπλωματίας, τόσο εντός όσο και εκτός της επαναστατημένης Ελλάδας. Εν μέρει γιατί δεν με συγκινεί η ανάγνωση μαχών και σφαιρών, αλλά και γιατί αυτές οι όψεις της Επανάστασης έχουν, ας μου συγχωρηθεί η έκφραση, εξιστορηθεί μέχρι τελικής πτώσεως. Από την εποχή του Φίνλεϊ, του *Γκρόντον*, του *Σπυρίδωνα Τρικούπη* και των πολυπληθών απομνημονευμάτων των αγωνιστών η πορεία του πολέμου έχει χαρτογραφηθεί επανειλημμένα. Και είναι ενδεικτικό ότι όλες σχεδόν οι αφηγήσεις αφιερώνουν δυσανάλογα μεγάλο χώρο στα χρόνια 1821-1822 σε σχέση με την υπόλοιπη δεκαετία. Δεν υπάρχει καν συμφωνία για το καταληκτικό σημείο της Επανάστασης. Ήταν το 1828, όταν έληξε ουσιαστικά η οθωμανική αντίσταση στην Ελλάδα; Ή ήταν το 1830, όταν το Πρωτόκολλο του Λονδίνου αναγνώρισε για πρώτη φορά την “πλήρη ανεξαρτησία” της Ελλάδας; Ή το 1832, όταν μια άλλη συνθήκη καθόρισε τα πρώτα της σύνορα και όρισε τον *Όθωνα* της Βαυαρίας βασιλιά χωρίς σύνταγμα; Ή, μήπως, το 1833, όταν αφίχθηκε ο Όθωνας επικεφαλής γερμανικού στρατού; Μια *διπλωματική* ιστορία της σύγκρουσης θα εστίαζε σε αυτά τα τελευταία χρόνια και την αλληλεπίδραση μεταξύ ελλήνων ηγετών και ξένων δυνάμεων που τη δεδομένη στιγμή βρισκόταν σε ανταγωνισμό μεταξύ τους για την επιρροή στην περιοχή. Γνωρίζω ότι το λέω καθ’ υπερβολήν, θα έμπαινα όμως στον πειρασμό να διατυπώσω το επιχείρημα ότι η ελευθερία της Ελλάδας δεν κερδήθηκε στα πεδία των μαχών, αλλά στις αιθούσες των επιτροπών και τα διπλωματικά κονκλάβια της Ευρώπης!».

Η συνείδηση της κοινής γνώμης και η επιστήμη

Σε περυσινή δημοσκόπηση σχετικά με την Επανάσταση τα ευρήματα δείχνουν ότι το ελληνικό κοινό θεωρεί πως η Ρωσία είχε τη σημαντικότερη συμβολή μεταξύ των Προστάτιδων Δυνάμεων, δεν είναι σίγουρη αν ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ αφόρσε την Επανάσταση και παραμένει πεπεισμένη ότι το κρυφό σχολειό υπήρξε. Υπάρχει ένα κενό μεταξύ της ιστορικής γνώσης και της πρόσληψης των δεδομένων από την κοινή γνώμη.

«Όμοιολόγ ότι ως Βρετανός αισθάνθηκα έναν κάποιον εκνευρισμό όταν είδα το υπέρ της Ρωσίας αποτέλεσμα της δημοσκοπήσης! Για να μιλήσουμε σοβαρά, όμως, μια εξαιρετική πρόσφατη μελέτη, αυτή του Λούσιαν Φρέρι, αντίλει εκτεταμένο υλικό από τα ρωσικά αρχεία υποστηρίζοντας το επιχείρημα ότι πράγματι η Ρωσία υπήρξε ο σημαντικότερος παράγοντας μεταξύ των Τριών Δυνάμεων. Οι δικτικές πηγές όντως υποβαθμίζουν τη σημασία του πολέμου μεταξύ Ρωσίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1828-1829 που έληξε με τη Συνθήκη της Αδριανούπολης. Δεν πιστεύω ότι η απειλευθέρωση της Ελλάδας ήταν μεταξύ των στόχων του πολέμου, ωστόσο η έκβαση του πράγματι οδήγησε ευθέως στην αναγνώριση της Ελλάδας ως ανεξάρτητου κράτους. Όσο για τα υπόλοιπα ευρήματα, οπωσδήποτε αποδεικνύουν ότι η συνείδηση της κοινής γνώμης απέχει από τη γνώση της, ας το πούμε χαλαρά, “επιστήμης”. Ωστόσο, αυτό συμβαίνει παντού – θα έλεγα μάλιστα ότι υφίστανται και χειρότερα παραδείγματα στη δική μου πατρίδα, για να μην πούμε για τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής».

RODERICK BEATON
Ελλάδα. Βιογραφία ενός σύγχρονου έθνους

Μετάφραση Μενέλαος Αστερίου.
Εκδόσεις Πατάκη, 2020, σελ. 574, τιμή 22,90 ευρώ

RODERICK BEATON
Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η παγκόσμια σημασία της

Μετάφραση Δέσποινα Κανελλοπούλου.
Εκδόσεις Αιώρα, 2021, σελ. 96, τιμή 10,80 ευρώ

Ο πόλεμος πάντοτε αλλάζει τις ζωές των επιζώντων, κάποτε μάλιστα με τρόπο που κανείς δεν θα φανταζόταν προηγουμένως. Κανείς από τους ηγέτες που αναδείχθηκαν εκείνα τα χρόνια δεν είχε εκπαιδευθεί για να ασκήσει τον ρόλο τον οποίο τελικά ανέλαβε